58700

MIRACULUM
TERRAE MOTUS
TEMPORE
PASSIONIS CHRISTI
SUBSECUTUM

ET

IN ILLUSTRI SALANA

SUB PRAESIDIO

JOHANNIS ANDREAE SCHMIDII

LOGICES ET METAPHYSICES PROF. PUBL. ORD.

AD D. X. NOV. MDCLXXXIII.

CONSIDERATUM

AB

AUTORE-RESPONDENTE

CHRISTOPHORO WEISSIO

WEISSENFELSENSI

NUNC PROPTER RARITATEM

DENUO TYPIS EXPRESSUM.

HELMSTADII

EX OFFICINA SCHNORRIANA.

MDCCXXXXIIII.

THE ALLAN LIBRARY

58700(6)

WELLCOME INSTITUTE LIBRARY

PRAEFATIO

RATIONEM INSTITVTI BREVITER OSTENDENS.

Terræ motum paſſionem & mortem mellitiſſimi noſtri Salvatoris ſubſecutum, ſacris & profanis literis famoſum, cathedræ Phyſicæ ſiſtere lubuit. Equidem hunc alias cauſis ſuis naturalibus dirigi, multa inſolentia producere, quis neſcit? Hinc optime Seneca ſcribit: *Mille miracula movet, faciemque mutat locis, & defert montes, ſubrigit plana, valles extuberat, novas in profundo Inſulas erigit. Hæc ex quibus cauſis accidant, digna res eſt excuti.* Cum vero & iſte

præter

præter hæc Θειόν τι oſtenderit, merito eundem præ reliquis terræ motuum exemplis quatenus ad forum Phyſicum pertinet, ſub incudem revocare dignum duximus. Tribus autem ſectionibus omnem rem comprehendimus, quarum prima certitudinem facti depromit ex codice Sacro ut & Scriptoribus fide digniſſimis. Secunda paucis exponit doctrinam de terræ motu in communi ſecundum varias cauſas variosque effectus. Quoniam vero tot fere ſententiæ, quot capita hac de re inveniuntur, plurimas, præcipuas tamen tam veterum quam recentiorum Philoſophorum opiniones recenſebimus, veramque ſententiam addemus ac defendemus. Hæc autem omnia in tertia Sectione ſigillatim ad præſens applicare conabimur. Deficientibus vero iſtis, quibus hæc applicari poſſint oſtendemus tandem in hoc facto nihil naturalis adfuiſſe. His itaque præmiſſis ſit.

SECTIO

Sectio I.

Enarrans factum ex Hiſtoria Sacra & Profana.

§. I.

Vehementiſſimum terræ motum & cum hoc conjunctam petrarum fractionem inter alia miranda atque inſolita tempore Paſſionis & mortis mellitiſſimi noſtri Salvatoris in rerum natura accidiſſe, & ex infallibilibus Scriptoribus Sacris & aliorum probatiſſimorum Hiſtoricorum momumentis cuivis facile innoteſcit.

§. II.

Et quidem inter Amanuenſis Spiritu Sancto illuminatos fideliſſimus Servatoris noſtri diſcipulus Mattheus ita ſcribit Hiſtoriæ ſuæ Evangelicæ cap. 27.

51. & 52. *Καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐχίσθησαν. καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν. καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη.* Quæ verba Eraſmus ita reddidit. Et terra mota eſt, & Petræ ſciſſæ ſunt. Et monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt.

§. III.

Ex profanis Scriptoribus egregium de his præbet teſtimonium Hiſtoriæ antiquæ fideliſſimus conſervator Euſebius Chronico Canone in Hiſtoria Tiberii p. 202. his verbis: *Ὁ Ἰησοῦς ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ κύριος ἡμῶν κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἐπι τὸ πάθος προήει ἔτους ιθ τῆς τιβερίου βασιλείας, κατ᾽ ἐν καίρον καὶ ἐν ἄλλας μὲν Ελληνικοῖς ὑπομνήμασιν εὕρυμεν ὑστορούμενα κατὰ λέξιν ταῦτα: ὁ ὕλιος ἐξέλιπεν, Βιθύνεια ἐσείσθη, Νικαῖας τὰ πολλὰ ἔπεσεν ἁ καὶ συνάθει τοῖς περὶ τὸ πάθος τοῦ σωτῆρος ὑμῶν συμβεβηκόσι. Γράφει δὲ καὶ λέγει ὁ τὰς ὀλυμπιάδας - - περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ ιγ. ῥήμασιν αὐτοῖς τάδε: τῷ δ᾽ ἔτει τῆς σϐ. ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν γνωρισμένων πρότερον. καὶ νύξ ὥρα ϛ τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆσαι σείσμός τε μέγας κατὰ Βιδύνιαν. γενόμενος τὰ πολλὰ Νικαίας κατεστρέψατο. Καὶ ταῦτα ὁ δηλωθεὶς ἀνήρ:* Juxta verſionem D. Hieronymi ita ſonant: Jeſus Chriſtus ſecundum Prophetias, quæ de eo fuerunt prolatæ, ad paſſionem venit anno Tiberii 18. quo tempore etiam in auis Ethnicorum Commentariis hæc ad verbum ſcripta reperimus: Solis facta defectio: Bithynia terræ motu concuſſa, & in urbe Nicæa ædes plurimæ corruerunt. Quæ omnia his congruunt, quæ paſſione Domini acciderant. Scribit vero ſuper his & Phlegon, qui Olympiadum egregius ſupputator eſt, in tertio decimo Libro ita dicens: Quarto autem anno CCII. Olympiadis

dis magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio Solis facta: dies hora ſexta in tenebroſam noctem verſus, ut ſtellæ in cœlo viſæ ſint, terræque motus in Bythinia Nicææ urbis multas ædes ſubverteret, ad quod teſtimonium etiam provocat *Daniel Huetius* Demonſtr. Evang. prop. 3. §. 8. p. 42.

§. IV.

Origenes autem L. 2. contra Celſum ita ſcribit: De Sole autem Tiberii Cæſaris tempore obſcurato, quo Imperante Jeſus creditur cruci fuiſſe affixus, & de magnis terræ motibus tunc factis ſcripſit Phlegon in 13. L. 14. ut arbitror de temporibus Libro. Utinam autem iſti Phlegontis libri omnes nobis eſſent ſuperſtites, quia Olympiadum accuratiſſimus ſupputator fuit, & multa hiſtoriæ antiquæ monumenta nobis aperirentur. Nihilominus *Ger. Joan Voſſius* Harm. Evang. Lib. II. c. 10. ut Ecclipſin illam, ſic & terræ motum alium eſſe vult ab eo, quem Evangeliſtæ referunt, ex hoc fundamento valde lubrico: quod Phlegon narrat, terræ motum in Bithynia fuiſſe, & ſilere de terræ motu in Palæſtina. Sed reſpondet Huetius l. c. p. 45. ſequentem in modum: nempe ſingulas regiones motu hoc concuſſas percenſere non inſtituerat, ſed eam notare ſatis habuit, quam vehementer afflictam, ac præ multis perculſam eſſe ſciverat.

§. V.

Ita & *Nicephorus* Hiſtor. Eccl. Lib. I. c. 17. ſcribit: Civitates alias 14. in minore Aſia tum temporis concuſſas eſſe, nempe: Epheſum, Magneſiam, Sardin, Moſthenas, Hiero-Cæſaream, Philadelphiam, Molum,

Timum, Myrinam, Cymen, Apolloniam, Hyrianam, Diam &c. Cybaram. Vid. Sim. Majolus Dierum Canicul. Tom. I. Colloqv. 1. p. 23. Imo & prædicti Scriptores putant, hunc motum fuiſſe illum ipſum, qui *memoria mortalium maximus* vocatur, referente, *Tacito* L. 2. & *Plinio* Hiſtor. Nat. L. 2. c. 84.

§. VI.

Verum de hoc non bene conveniunt inter ſe Authores; cum Euſebius Anno Imperii Tiberii 5. hunc motum accidiſſe eoque 13. urbes concuſſas eſſe aſſerat, Chron. can. in vita Tiberii. Plinius vero & Tac. ll. cc. ſaltim 12. addantque, fuiſſe *motum nocturnum*. Author Libri de Mirabilibus Scripturæ ſcribit, ea concuſſione etiam oppida aliquot Thraciæ fuiſſe everſa. Alii autem contendunt, eum incidiſſe in annum Chriſti 19. Tiberii 3. De qua ultima ſententia legatur Luc. Oſiander in Epit. Hiſt. Eccl. cent. 1. Lib. I. cap. 6.

§. VII.

Interim quia hæc partim incerta partim contradictionibus ſint plena, alterum illum ex Plinio & aliis citatum terræ moum non adeo curabimus, ſive idem cum illo, de quo nobis res eſt, fuerit, ſive minus. Poſſemus tamen facile oſtendere, hunc cum illo minime eundem fuiſſe. Maximum enim & omni exceptione majorem teſtem habemus Evangeliſtam Lucam, in Hiſtoriæ ſuæ Sacræ c. 3. v. 1. & ſeqq. ita ſcribentem: Anno autem decimo quinto Imperii Tiberii Cæſaris &c. factum, ut *Jeſu Baptizato* & orante aperiretur cœlum. Si ergo Euſebio fides eſt

ha-

habenda, anno Tiberii 18. Chriſtum fuiſſe paſſum, manifeſto relinquetur ridiculum & abſurdum annum 15. cum 18. confundere.

§. VIII.

De ſola itaque illa concuſſione terræ, quæ tempore paſſionis dulciſſimi Servatoris infallibili Theandri & ſatis probabili Patrum ſuffragiis accidiſſe ſat confirmata eſt, noſtrum erit ex inſtituto agere, & inquirere, utrum cauſas naturales agnoverit, nec ne. Hoc vero uti in Præfatione monuimus, commode fieri non poterit, niſi prius doctrinam de terræ motu in communi juxta varias cauſas naturales & varios effectus breviter præmittamus. Sit itaque

SECTIO II.

Quæ ſiſtit

Totam tractationem de Terræ motu ſecundum cauſas ſuas naturales varioſque effectus juxta varias Authorum ſententias breviter comprehenſam.

§. I.

Terræ motum vero conſideramus non ex Opinione Pythagorica & Copernicana, qua terra quotidie circa centrum & quotannis circa Solem revolvi dicitur; neque iſtum motum, quo perpetuo titubare ſtatuitur; ſed iſtum motum, qui fit accedente aliqua cauſa naturali terram vehementer pulſante, uti febricans concutitur. Quamvis vero *Helmontius* Terræ Tremore no. 1. valde contendat, quod Ter-

ræ motus non *motus*, ſed *tremor* dicendus ſit, & quidem ex hac ratione: quia (inquit) vocabulum *motus* adeo generale eſt, & omnia fere corpora naturaliter moventur, terra videlicet vel aliud corpus grave dum deorſum properat, dicitur ſeipſum movere; aqua fluens rotam movet active: In terræ vero tremore videri putat motum eſſe paſſivum, adeoque per accidens, ſibi inproprium. Præterea quoniam motus proprius Globo terraqueo ex Decreto Eccleſiæ denegetur, ideoque vocabulum *motus* ſe removiſſe atque immutaſſe, ut rectius terra pavida tremere, quam moveri dicatur. Sed hactenus nullam adhuc videmus rationem cur locutionem illam, quæ Spiritui Sancto, & per tot luſtrorum ſpatia foro Philoſophico placuit, deſeramus. Utique enim neceſſum erat generale vocabulum aſſumere, quod ſub ſe ſpecies comprehenderet. Peccat igitur in eo Helmontius, dum vocabulum ſpeciei quale eſt tremor, ceu infra patebit, generi imponit. Præterea plurimis olim perſuaſum fuit, terram vel plane non moveri, vel ſaltim non habere motum ſenſibilem, qui ab omnibus percipi poſſet; quapropter agitationem illam vel concuſſionem extraordinariam appellarunt motum quieti oppoſitum. Et tandem nil novi monuit Helmontius, cum referente *Plut.* in plac. Phil. L. III. c. 15. tale quid circa terræ motum deſideraverint Metrodorus, Democritus & Plato.

§. II.

Verum ut ad rem ipſam veniamus, ante omnia inquirenda nobis erit (Nam terræ motum dari jam ſupponimus, cum Hiſtorici paſſim, & triſtis proh dolor!

lor! experientia ſingulis ferme annis de eo nos certos reddant) cauſa terræ motus efficiens: In qua inveſtiganda tam veteribus quam Modernis multæ & diverſiſſimæ exorſæ ſunt ſententiæ. Quas tamen breviter, & quoad inſtituti ratio requirit, enarraſſe juvabit. Non nunc memorabo opinionem Babyloniorum, qui circa terræ motus cauſam, ut narrat *Plin.* L. II. c. 67. recurrebant ad ſidera; nec Pontificum Rom. qui referebant ad Deum Deamve, illique propterea innominato ſacrificabant, quoniam, inquit *Varro* apud *A. Gell.* & qua vi & per quem Deorum Dearumve terra tremeret, incertum eſſet. Antiquiſſimorum Græcorum Philoſophi efficientem terræ motus dicebant eſſe motum illum a fluctibus aquarum in cavernis ſubterraneis undantium exagitatum. Quo reſpexiſſe videntur, dum Neptunum ἐνοσίγαιον καὶ σεισίχθονα, *terræ quaſſatorem & motorem* appellarunt. *Agellius* lib. 2. cap. 28. Atque his nitebantur, quod in terræ motibus ſæpe novi conſpicerentur fontes & abyſſi *G. J. Voſſ.* de O. & P. Idololatr. lib. 2. cap. 77. p. 353. Aliter ſenſit Thales Mileſius perſuaſum habens, globum terræ ſubinde ſupernatare aquis inſtar navigii, & quoties aqua eam fortaſſis in latus inclinet, toties vehementer moveri. Sen. quæſt. naturat. lib. 6. c. 6. Democritus autem ſtatuit, terram plenam aqua exiſtentem & ſuscipientem multam aliam pluvialem ab hac moveri. Amplior enim cum fit, quia non poſſunt ſuscipere cavitates, vim inferentem, facere terræ motum, & cum exſiccatur & tranſit in vacua loca ex repletioribus tranſiens invadendo movere. Plutarch. de plac. phil. 3. c. 15.

§. III.

§. III.

Ignibus cauſam terræ motus adſignat Anaxagoras conjunctis tamen cum aere, cujus Spiritus craſſi in interioribus terræ in nubes redigantur, quæ eadem, qua interdum apud nos, vi frangi ſoleant, ex qua ruptura & colliſione nubium ignis edidatur. Qui in obviis exitum quærens tandem per anguſta nanciscatur viam exeundi, aut etiam vi ſibi acquirat. Sen. I. c. c. 9. Licet *P. Gaſſendus* Phyſ. Sect. III. L. I. c. 6. p. 46. ex Ariſtot. Meteor. II. c. 7. & Origenis Libro de univerſis ſectis; aliam fuiſſe illius ſententiam moneat; terram nimirum totam ſuapte natura fungoſam, ac ſuperiore ſolum parte compactiore ob pluvias facta; inferiorem cavitatibus interſtructam ſuſtentam ab aere: Æthera vero eo incidentem, quod levis ſit, ſurſum eniti, terramque ab imo totam commovere. Conf. qq. de his atque ſeqq. veterum ſententiis *Hannib. Roſel.* Comm. in Phymandr. Tom. V. Comment. 12. Dial. 5. Quæſt. 5. cap. 1. p. 211. ſeqq. Alii aliter ſtatuerunt, videlicet ignem, pluribus obrutum locis, ardere & proxima quæque conſumere. Quæ exeſa atque collapſa ſequatur & motus illarum partium, quæ neceſſariis deſtitutæ adminiculis labi & corrui neceſſe habeant, ſicut & ſequitur incendium in civitate aliqua factum. Iisdem ignibus alii tremorem adſcribentes dicunt ferventes in pluribus locis multum humorem ſine exitu volvere, qui vi ſua acrius inſiſtendo obvia diffundat, remiſſior vero etiamnum ea moveat, ſicut aqua ſpumat igne ſubſtrato. Sen. l. c. cap. 11.

§. IV.

Neque vero deſunt, qui ſpiritum terræ motorem ſtatuant. Ventis, inquit, *Archelaus*, in concava terræ delatis, omnibusque ſpatiis repletis, ſuperveniens ſpiritus priorem premit ac perturbat. Hic quærens exitum omnes anguſtias dimovet, clauſtraque ſua conatur effringere. Unde ſpiritu luctante exitumque quærente fiant terræ motus. De his & aliis opinionibus vid. Ariſtot. Meteor. Lib. II. cap. 7. Conimbricenſes in eund. locum. item Senecam Natural. Quæſt. Lib. VI. a cap. 12. usque ad 15. *Agell.* lib. 2. cap. 28.

§. V.

Anaximenes vero dixit, ipſam terram eſſe cauſam ſui motus, dum intra ſe exeſa & labefactata præceps volvatur, inque voraginum profunditatem decidat. Quod placitum Conimbricenſes uberius deducunt ex Senec. l. c. cap. 10. Eandem ſententiam fovebant illi, qui imaginabantur, terram concuti & pavere, cum toti montes & ſpecus ſubterranei aliquando decidant, prout cecinit *Lucretius* Libr. VI. Poemat.

Terra ſuperna tremit magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingentes ſpeluncas ſubruit ætas.
Quippe cadunt toti montes magnoque repente
Concuſſu late diſcerpunt inde tremores.
Et merito quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta, viam propter, non magno pondere, tota.

§. VI.

Alii ex Veteribus cauſam terræ motus capere non valentes immania & horrenda effinxere mon-

ſtrâ, quorum barritu ſola terra disrumperetur. Unde *Ælianus de Samiis ſequentia narrat: Euphorion in commentariis refert, temporibus antiquiſſimis in Samo, cum ea incolis eſſet vacua, fuiſſe feras maximæ molis, truces & obviis terribiles, quorum ſola voce terra diſcederet.* Libr. XVII. de animal. c. 28.

§. VII.

Hæc partim fabulis, partim infirmis nixa principiis ideo recenſere voluimus, ut eo facilius pateſcat, quam intricatum & captu difficile priſcis mortalibus fuerit invenire cauſam terræ motus effectricem. Unde non mirandum venit, quod antiquiores *Romani* eandem quondam ignoraverint. Hi enim, *ubi terram moviſſe ſenſerant, & ferias ſupplicationesque edicto imperabant, nomen Dei, uti ſolet, cui feriæ ſervandæ, non exprimebant, ne alium pro alio nominando falſa religione populum alligarent*, ſcribit *Agellius* Lib. II. Noct. Att. c. 28. Quorſum & intendere videtur *Seneca* Natur. Quæſt. Lib. V. c. 5. inquiens: *Magni animi res fuit rerum naturæ latebras dimovere, nec contentum exteriori ejus conſpectu introſpicere & in Deorum ſecreta &c.*

§. VIII.

Bodinus tandem in Theatro naturæ omnibus univerſim moleſtiis breviter defuncturus mentem ſuam adjicit, atque ut Ariſtoteli more ſuo detrahat, recurrit ad dæmones ἐννοσιγαίους; ratio autem ejus eſt unica: Quia nulla alia cauſa eſt probabilis. Cum hoc fere idem facit *Helmontius*, qui univerſam doctrinam de terræ motibus a Scholis Philoſophorum hactenus traditam abſurdam ſimul & inanem æſtimat, dum

cau-

cauſam terræ motus effectricem naturalem dari poſſe perfracte negat. Scribit vero Tract. *Terræ Tremor*, no. 30. ita: *Credo igitur, terram tremere & pavere, quoties Angelus Domini illam ferit. Ecce terræ motus magnus factus eſt, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo* &c. Sicut autem hic Philoſophus univerſam Philoſophiam partim inutilem pronunciavit, partim novis atque prorſus inauditis terminis non utilitatis, ſed oſtentationis gratia commutavit; Scholarum vero doctrinas per tot ſecula uſu receptas pernegavit: ita & in hac materia pertractanda idem facere non ceſſavit. Quomodo vero ſententiam ſuam probet, paulo infra videbimus.

§. IX.

Singularum autem opinionum inconvenientiam erroresque brevibus explicemus. Prima itaque Antiquiſſimorum Græcorum ſententia huc quadrare non poteſt, cum in aperto ſit, aquas intra terram confluentes tam validas non eſſe, ut fluctuatione ſua integras civitates concutiant, montes evertant, novosque in plano erigant, imo ingentes pluvias ſemper terræ motus concomitari neceſſe eſſet, quod tamen hucusque nullus obſervavit. Hinc ſimul refutatur Thaletis vana perſuaſio, cum gravius nunquam ſupernatet leviori; ſicut & navis in aqua, dum movetur, tota movetur, ita etiam totus orbis terræ uno ictu moveretur. Quæ ſententia fabulam magis aut Poëſin, quam Philoſophiam olet, uti bene monuerunt Conimbricenſes c. l. Hæc & Democrito reſponſa ſunto.

§. X.

§. X.

An vero intra terræ cameras ex craſſioribus aëris ſpiritibus nubes generentur ex quarum fractione ignis eliſus terram quaſſare poſſit, vix ac ne vix quidem credere poſſumus. Idem dicendum de conſumtione ignium, quibus terra exeſa collabi dicta eſt. Neque enim nubes in viſceribus terræ ex ſpiritibus æthereis fieri, cum & locus & finis ibi deficiat; neque ignes ſubterraneos tantam ruinam cauſare poſſe, hactenus oſtenſum eſt.

§. XI.

Quod vere ex irruptione montium & cavernarum ſubterranearum terra moveri non posſit, facile conſtat, ſi ſaltim proportio obſervetur inter fornices iſtos & inter plagam, quam horrendo tremore nonnunquam commotam legimus. Sæpe namque tota Germania, imo tota fere Europa concuſſa eſt, quod fractio fornicis nequaquam efficere potuit. Pondere plauſtrorum parum monſtrabit Lucretius. In oppidis qv. per platea ſilicibus ſtratis plauſtrum pertranſiens facile commovere poteſt ædificium plateæ vicinum, lapides namque ſibi invicem ſunt contiguæ, & ſi vel unus ſaltim præmatur, concatenatim quaſi propellitur impetus ad ædificii fundamentum. Quid autem erit in campis & viis publicis, quæ ſilice ſtratæ non ſunt? Nihil. Vid. *Frommond.* Meteorol. Libr. IV. cap. ult. Art. 1. Tandem non eſt, quod nobis inſolita monſtra fingamus, cum Samiorum Nejades nihil aliud ſint quam ipſi terræ motus. Neid enim vel ניד Phœnicibus deſignabat terræ motum, quo

ſenſu

ſenſu & legitur, Eſa. 24, 20. vacillando vacillabit terra & והתנודדה & commovebitur ut tugurium &c. Fuſius deduxit hæc *Bochardus* Geograph. Sacra pag. 408. & 409. Quamvis & *Helmont.* l. c. concedamus, Angelum Domini de cœlo deſcendentem feriiſſe terram, tamen omnes terræ motus ad iſtam cauſam reſtringere, aut a particulari ad univerſale argumentari, non licebit.

§. XII.

Nunc videamus, an cauſam aliquam probabiliorem Bodino, & quidem naturaliter operantem Helmontio, invenire queamus. Nimirum certo certius eſt, dari ſpiritum ſive halitum terræ viſceribus incluſum. Exitum vero quærens, cum non invenit, ſæpius retrogreditur, omnesque anguſtias ſibi occurrentes dirimere annititur, unde ingens fit tumultus ſive motus. Spiritus autem ſubterraneos terræ motum efficere, probat *Frommond.* l. c. *quia* (inquit) *quoties terra pulſa pertunditur aut dehiſcit, evolant halitus aliqui ſæpe peſtilentes, ignis etiam aliquando & cineres. Ergo ille fuit, qui terram rupit, & eam ſuffodiendo concuſſit. Porro ſpiritum iſtum vehementiſſimum & validum quid eſſe probat Ariſt. l. c. vehementiſſimum igitur eſt ex neceſſitate, quod citiſſime fertur, percutit enim maxime propter velocitatem. Seneca l. c. c. 21. vocat id, quo nihil eſt in rerum natura potentius, nihil acrius &c.*

§. XIII.

Hiſce objicit *Bodinus*: quamvis concedat dari ejusmodi ſpiritum ſubtertaneum, non tamen tantæ efficaciæ eſſe, ut totos montes & totas interdum ur-

bes concutere valeat. Verum huic exceptioni ſtatim reſpondet *Ariſtoteles* exemplo aeris, item febricitantium & phreneticorum. Videmus enim vento concitato horrendæ magnitudinis ſaxa ab uno in alium locum vehi, imo ſylvas, domus & turres altiſſimas quandoque deſtrui & collabi. In febricitantibus quoque mira ſæpe obſervamus, hi enim ſpiritibus per organa & nervos diffuſis adeo commoventur, ut ne funibus quidem a motu iſto coërcere valeas. Idem videmus in phreneticis, qui ſpiritibus intra ſe concitatis vincula manibus pedibusque alligata facile diffringunt, quod extra illum ſtatum facere nunquam potuiſſent. Similiter experientia notum eſt, pulvere pyreo totas quandoque turres & caſtella, quin integros montes convelli atque dirimi. Si autem ars naturæ imitatrix hæcce talia efficere poteſt, quidni natura ipſa adhuc plura. Vid. *Ariſt.* c. l. Item *Conimbr.* & *Frommond.* ll. cc.

§. XIV.

Ut autem *Helmontius* vanam ſuam perſuaſionem confirmet, noſtram vero ſententiam ſimul deſtruat, ita procedit: Dicit nempe *l. c. n.* 5. terram actualiter certis ſoleis ſive fundis eſſe diſtinctam. Primum eſſe argilloſum, arenoſum &c. Subter quem ſecundus eſt ſabulum diverſum; ſubter hunc tertius, mons ſiliceus, *Kneyberg* dictus, origo mineralium. Tandem quartus arena vivens, ſabulum bulliens, *quellen* dictus. His ſuppoſitis, pergit *Helmont.* debet locus exhalationum in aliquo dictorum fundorum conſtitui, cum in terra non ſit locus extra dicta ſtrata. In primo non

po-

poteſt exhalatio contineri, utpote qui aeri eſt propinquior. Non in ſecundo, quia ita paludes non trepidaſſent. Non in Tertio. Neque quarto intra *quellen*, hoc enim continua ſua unitate centro univerſi connexum facile ejusmodi exhalationem exſufflaret, priusquam tantam molem ſimul attolleret. Itaque in præfatis terræ ſtratis impoſſibilem eſſe exhalationum ſuscitationem dicit *num.* 9. & 22. Imo exhalationum quantitatem, ortum, progreſſum, poteſtatem, hoſpitium, celeritatem, ridiculum quid eſſe ſcribit. *num.* 8.

§. XV.

Quid vero his ſuis fundis ſubſit, conſiderabimus. Negari quidem non poteſt, in terræ viſceribus varios eſſe ſitus, variasque ejus conditiones. Hinc Hollandiam ſæpius tremuiſſe, quam Italiam, notum eſt, quæ omnia ſolo cujusque regionis debentur. Totum autem terrarum orbem prædictis ſoleis ſive fundis & non aliis eſſe diſtinctam, unde probabit *Helmontius?* certe ex ſingulari quarundam regionum conditione univerſalem ſuam ſtabilire non poteſt. Nonne in diverſis locis argilla luto atque ſabulo, quin & lapidibus obtecta terra effoditur? Nonne & poſſent adhuc plura ſubeſſe ſola? Eſtne emenſus amplum illud ſpatium a *Kneyberg* usque ad centrum terræ, ut ſabulum bulliens ibidem ſenſerit? Aſt videntur mera figmenta omni ratione probabili & ſaniorum Philoſophorum conſenſu penitus deſtituta. Si enim prædicta ſola per totum terræ globum æqualiter extenderentur, omnes plagæ unius ejusdemque indolis eſſent. Non itaque impoſſibile eſt terram intra ſe dictas exhala-

halationes poſſe continere. Quid ſi exhalationes intra *quellen* aut primum ſolum contineri diceremus? Profecto id non repugnaret. Fatente enim ipſo *Helmont. Quellen* eſt ſabulum bulliens, quod omnino exhalationes producit; primus vero fundus, non obſtante quod aëri proximior, varias ob rationes illas continere poteſt. Neque celeritas illarum riſu eſt excipienda. Audi *Ariſtot. c. l.* de Spiritu ſub terraneo ita diſſerentem: *vehementiſſimum eſt ex neceſſitate, quod citiſſime fertur; percutit enim maxime propter velocitatem.* Et paucis interjectis: *Ignis, quando cum ſpiritu fuerit, fit flamma, & fertur celeriter.* Conf. *Senec.* cap. 21. qui affirmat: *Hunc ſpiritum eſſe, qui tanta poſſit conari, quo nihil eſt in rerum natura potentius, nihil acrius, ſine quo nec illa quidem, quæ vehementiſſima ſunt, valent.*

§. XVI.

Inſtat *Helmont. num.* 7. non eſſe æquam cujusque loci capacitatem, qua exhalatio hoſpitatur, neque æquam cujusque oneris ſarcinam aut reſiſtentiam ponderis. Neque poſſibilem eſſe æquam exhalationis illius ſuscitationem per tam ingens ſpatium, & Solis cœlique differentiam; Cum ejusmodi exhalatio locorum varietate, moventis differentia, magnitudine, activitate, celeritate, ſuam dimetiens efficaciam, neceſſario impar, locorum etiam imparitatibus obedire deberet. Tandem ſubjungit *num.* 12. *His conceſſis ſimul & ſemel alicubi terra, non autem ſæpius, velut rigore febrili, trepidaſſet.*

§. XVII.

Neque vero nos negamus, cujusque loci capacita-

citatem, vim ſpirituum, item onus incumbens, non ſemper eſſe æquale. Hæc enim non ſunt neceſſaria, alias terra uno motu tota moveretur. Sic *Seneca* teſtatur, *Thereſiam ſuæ ætatis Inſulam in Mari Ægeo a ſpiritu ſpectantibus nautis evectam eſſe.* Hæc & ſimilia ab in æquali locorum habitudine dependere facile eſt colligere. De ſuſcitatione exhalationum idem erit dicendum, de qua paulo infra.

§. XVIII.

Sed valeant hæc. Redimus nunc iterum ad noſtrum inſtitutum, in quo videmus, dictas exhalationes ab ignibus ſubterraneis quoque augeri aſſerente *Ariſt. l. c. c. 8.* ὑπάρχει γὰρ ἡ γῆ καθ' αὑτὴν ξηρὰ, διά τε τοὺς ὄμβρους ἔχουσα ἐν αὑτῇ νοτίδα πολλὺν, ὥστ' ὑπό τε τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ἐν αὑτῇ πυρὸς θερμαινομένης. h. e. *exiſtit enim terra per ſe quidem ſicca, propter imbres autem habet in ſeipſa humiditatem multam, ut & a Sole, & ab eo, qui in ſeipſa, igne incaleſcens &c.* Hinc montes & loca ignivoma tremoribus valde ſunt obnoxia: ut Sicilia Campania, item loca, in quibus thermæ inveniuntur, quibus Italia ſatis referta eſt teſte Bodino, item *Fal. L. de Th. c.* 5. Non itaque mirum eſt, ſi Ferrariam, Campaniam, Bononiam, aut alia Italiæ loca ſpiritu ſubterraneo concuſſa eſſe audimus, præcipue ſi loca Ferrariæ finitima crateres quosdem ignivomos ſub ſe contineant, quod ex eodem *Fallopio Frommond.* aſſerit. Satis proinde perſpicuum eſt, ſpiritus ſubterraneos ignibus concitatos quaſſando exhalare, montes enim vix unquam rupto vertice evomunt ignes, niſi præceſſerit terræ motus. Quod obſervatum fuit in conflagratione Veſuvii ſub Tito, item in montibus Americanis & Ætna Siciliæ.

Vid. quoque ex *Carteſianis Anton. L. Grand. Inſtit. Philoſ. Part. VI. Art.* 19. *p.* 648. *&* 649.

§. XIX.

Etiam calorem ſubter *quellen*, mari, ſtagnis itidem & fluminibus &c. ſubeſſe negat *Helmont. num.* 10. *Oportet*, inquit, *calorem & ſiccitatem fortes eſſe & actuales ad ejusmodi inſignem effectum, non autem potentiales qualitates, nudas, remotas, impoſſibiles ſive ſomniarias* &c. Si autem ejusmodi ignes terræ non ſubſunt, unde calorem ſuum habebit? non a ſeipſo, quia natura ſatis frigida eſt; neque ab externo ſuperveniente; Ergo ab alio quodam intra ſe operante habere neceſſe eſt; videmus namque altiſſimas montium ignivomorum voragines flammam ebullire. Non enim mirandum eſt, gigni prædictos ſpiritus ſive exhalationes inter terram: cum hæc multis modis calefacta halitum emittit. Calefit primum a Sole, ſecundo ab ignibus ſubterraneis.

§. XX.

Hactenus quidem per omnia fere, quæ aſſeruimus, conſenſit *Honoratus Fabri*, nunc Tom. III. Phyſices, Tract. VI. Propoſ. XXII. no. 9. dicit: citra ignis ſubterranei operam aquam etiam poſſe calefieri; dum percolatur in venis terræ, eo fere modo, quo humores corporis humani incaleſcunt, factoque illo puriorem humorem ſecerni, quo ſegregato partes ignis neceſſario colliguntur. Verum id quidem experientia conſtat, ex mixtione diverſorum liquorum, utpote olei tartari & calcanti aliorumque, oriri ebullitionem ac calorem, an vero aqua in venis terræ ſe-

ipſam

ipſam calefacere poſſit, vix credibile eſt. Quamvis & ſimile a corporibus noſtris deſumptum recipiamus, humores tamen a calido innato in iisdem agitari reliquum manet. Eodem modo fit in aquis cameris terræ incluſis, quæ itidem a calore ſpiritus accedentis neceſſario calefiunt, quod etiam ipſe *Fabri* velle videtur, num. 15. l. c. 2. p. 76.

§. XXI.

Ventus etiam ad terræ motum haud parum facit. Sive enim ab externo ſummo cum impetu in viſcera terræ penetret, ſive in iisdem jam concluſus ſit, uterque tamen igniculos vellicat, accendit, impetumque concuſſionis adauget. De quibus Ariſtoteles paſſim. Et *Plinius* Lib. II. c. 79. *Ventos in cauſa eſſe non dubium reor; neque enim unquam intremiſcunt terræ, niſi ſopito mari, cœloque tranquillo &c.* Non autem intelligenda hæc ſunt ex ſententia Calliſthenis, Archelai & Methrodori, qui terram aliquando ſpiritu accedente quaſſari ſtatuebant, ſicut nos vento frigido ſubito perſtricti quatimus & inhorreſcimus referente Senec. l. c. Quod vero terra more animalis non ſentiat, tam Ariſtoteles quam Plinius & alii paſſim docuerunt. Tenenda itaque ſunt verba Philoſophi l. c. *Quosdam autem fieri terræ motus & ſtatu exiſtente nihil irrationabile. Videmus enim aliquando ſimul plures ſtantes ventos, quorum cum in terram fertur alter, erit ſtatu exiſtente terræ motus.* Vid. *Frommond.* Lib. IV. c. V. Art. V.

§. XXII.

Denique Sol tanquam cauſa univerſalis ad terræ motum etiam quicquam confert, dum vapores re-

 ſolvit,

ſolvit, & ad eundem præparat. De quo Ariſtoteles non uno loco. Negant quidem multi, Solem heic nihil conferre poſſe, cum illius munus ſit potius extollare, quam intra terræ ſinus cumulare vapores. *Keckermannus* vero Lib. II. de terræ motu Anno 1601. facto contrarium dicit: radios Solis acres altius in ipſas venas metallicas penetrare. Etiam ſpiritu multo intra terræ viſcera producto plurimum motum intendere. *Plinius* l. c. hunc effectum etiam tribuit Jovi & Marti.

Verum utraque pars peccat in exceſſu: Illi quidem quod Soli virtutem ſuam detrahant, omnesque ex terra eductas exhalationes in meteora tranſire ſtatuant. Non enim omnes vapores ad aërem usque perveniunt, ſed multi aut non ſatis leves, aut anguſtia pororum, impediuntur: vel aqua ventis ſupervenientibus in abſcondita repelluntur. *Keckermannus* vero & *Plinius* adeo magnam virtutem Planetis tribuerunt, quæ ipſis adhuc probanda incumbit. Sed hæc non ſunt hujus loci. Vid. *Frommond.* l. c. & per omnia Excellentiſſimus *Poſnerus* noſter Diſſertat. de ſingularibus ac mirandis Paſſionis Chriſti. Et hæc de cauſis dicta ſunto.

§. XXIII.

Species terræ motuum a variis variæ traduntur, quas omnes huc referre paginæ ut & temporis anguſtia prohibet. Plurimas tamen easque præcipuas recenſebimus. Ariſtoteles tantum duas denominat, pulſum videlicet & tremorem. *Poſidonius* totidem: concuſſionem & Inclinationem, quibus tremorem addere Senecæ placet. *Agricola* l. c. quatuor enumerat:

merat: Tremorem, arietationem, concuſſionem & Inclinationem. *Fabri* l. c. *Prop.* XXIII. tres ſpecies ponit, quarum prima fit ab aqua, ſecunda ab halitu, tertia a flamma. *Frommond.* ex Anonymi Libro de Mundo ſeptem ſpecies accidentarias terræ motus narrat, ut ſunt: Eplicintes, Braſtes, Chasmatias, Rhectes, Oſtes, Palmatias & Mycetias, horumque Rhectem ſive effractorem omnium perniciofiſſimum appellat. Diviſionem vero trimembrem a Seneca datam ſufficientem eſſe ita probat *Frommond.* l. c. *quia,* inquit, *Spiritus intra clauſtrum fremens vel recta ſurſum ſe ejaculando fornicem cavernæ pulſat, & ſuccuſſionem ac pulſum habes: vel latus utrumque alternis & celeriter tundit & retundit, ſicque vibratio & tremor erit; vel denique ita unum latus arietat, ut ad alterum usque non reſiliat, & Inclinationem habemus.* Hæc ille.

§. XXIV.

Accedimus nunc ad ſubjectum ſive loca illa, quæ terræ motibus ſunt obnoxia. De his *Ariſtot.* l. c. dicit: in iis locis fieri validiſſimos terræ motus, ubi mare fluxibile eſt, aut regio fungoſa & ſubantroſa; Hinc circa Helleſpontum Siciliam, Achajam & Eubæam terra frequenter contremiscit, quia mare meatibus ſubterraneis iſta loca percolit. Idem aſſerit *Senec.* c. l. cap. 26. ut & *Plinius* L. II. c. 80. De inſulis idem eſto judicium. Non tamen omnes regiones maritimæ & inſulæ terræ motibus æqualiter ſunt obnoxiæ, quia non ubique idoneæ ſunt cavitates. Hinc Belgium & Hollandiam rariſſime moveri dicit *Frommondus* l. c. Art. 3. eo quod non habeant ſaxea & montoſa littora, ſed humilia, terrena, mollia, & ple-

rumque manu facta. Loca etiam montoſa frequentiores quam plana terræ motus pati Conimbric. ſcribunt; quia ſub montium gibbo ſpecus manent ſpirituum domicilia. Vid. *Plin.* l. c. & *Honor. Fabr.* d. l. Prop. 26. Terræ vero admodum calidæ (qualis eſt Ægyptus) item limoſæ & arenoſæ, raro quaſſantur, hæ quidem, quia in iisdem halitus nimio æſtu ſtatim reſolvuntur & evaneſcunt. Illa, quia in iisdem ſpiritus facile diſſipantur; Iſta quia receptaculis ſpirituum carent. Conf. *Iſaac Cardoſ.* Phil. liber. libr. 4. quæſt. XII. p. 226.

§. XXV.

Magnitudo autem terræ motus a variis varia traditur. Et quidem *Paulus Oſorius* L. 7. Hiſtor. c. 32. ſcribit: ſub Valentiniano totum terrarum orbem tremuiſſe. At ſi Senecæ fides habenda, nunquam per 200. milliaria (quæ Frommundus in leucas Belgicas redegit) motus poſſe extendi. *Acoſta* tamen teſtatur *Lib. III.* Hiſtor. Ind. c. 36. In Regno Peruano motus frequenter ad 160. leucas excurrere. Anno quoque 369. ſub Valentiniano & 3601. Aſiam, Germaniam, Hungariam & Italiam uno fere momento tremuiſſe legimus. Hinc in tanta motuum diverſitate certum ac determinatum ſpatium adſignari non poteſt, ſed ſemper conſiderandus eſt ſitus loci, multitudo atque vis ſpirituum, tempus, it. firmitas ſuperſtructi &c. Vid. *Frommond.* l. c.

§. XXVI.

Durant & terræ motus non uno eodemque modo. Quædam enim regiones per horam, quædam per aliquot dies, quædam per tot menſes tremore agi-

gitatæ ſunt. *Ariſt.* tamen dicit l. c. 40. dies plures duraſſe. Interim neque hic quicquam certi aſſeri poteſt ob rationem §. præced. allatam. Major namque exhalatio tardius conſumitur quam exigua, & pro majori aut minori locorum repugnantia terræ motus quoque nunc extendi nunc minui poſſunt. Vid. *Honor. Fabr.* prop. XXVIII. Adde *Conimbr.* & *Frommond*, Art. IV.

§. XXVII.

Dantur etiam certa ſigna & præſagia, quæ terræ motus ſparſim præceſſiſſe perhibentur. Horum præcipua *Ariſtoteles* cenſet Solis & Lunæ defectionem, item ante matutinos tranquillitatem & frigus forte. *Honor. Fabri* l. c. Propoſ. 25. ad 4. claſſes redegit: 1. ſi aqua puteana turbidior facta odorem ſulphureum exhalat. Sic terræ motum Sami futurum hauſtu aquæ e jugi puteo præſenſiſſe ac prædixiſſe fertur Pythagoræ Præceptor teſte *Diog. Laert. Helmont.* qq, meminit: n. 31. Ex aqua puteana Caſtri Lovanienſis ſulphur fœtante certo præſagio prænunciaſſe quendam tremorem propediem futurum. 2. Si aquæ intumeſcunt, quod Poſidonius in mari mediterraneo obſervavit referente *Strab.* L. VI. 3. Si aër terenior & intempeſtiva ſentiatur. 4. Si media æſtate inſolitum frigus oriatur. Tribus prioribus ad huc duo apponit *Frommond.* l. c. Art. VI. & quidem ex *Ariſtotele*, nimirum: ſi linea nubis in longum & directum porrecta videatur, quæ qu. magis tranquillitatem aëris, quam terræ motum denotat. Item: Si mugitus ſubterraneus audiatur, *Sicut enim*, inquit Frommond. *vix unquam fulmen ſine tumultuante ante tonitru emicat; Ita rariſſime terræ motus, qui mugiat.* Quod

& per

& per multa ſecula compertum eſſe probat Ariſtotelis & aliorum Authorum teſtimoniis. Adde *Conimbr.* c. l. Cap. V. Mugitum tamen ſubterraneum omnibus præferendum cenſet *Ariſt.* l. c. qui interdum præcedat interdum ſequatur interdum & audiatur absque motu. Cum quo conſentit *Frommond.* l. c.

§. XXVIII.

Vere autem & autumno utplurimum fieri terræ motus dicit *Ariſt.* l. c. hæc enim tempora maxime ſunt ſpirituoſa. Æſtas quidem propter nimium calorem, & hyems propter gelu facit immobilitatem. Noctu itidem plures & majores fiunt motus ob tranquillitatem aëris & abſentiam Solis. Omnia tamen anni tempora terræ motui opportuna eſſe experientia docet. Sic Pompejos celebrem Campaniæ urbem ipſis hybernis diebus deſediſſe teſtatur Seneca ſtatim ab initio cit. libri. Item Anno ſuperioris Sec. 86. die 9. Julii in Regno Peruano terræ motum eſſe factum fatetur *Frommond.* l. c. Art. V. Multa quoque & infinita fere exempla dari ſcribit, quibus terram vere & autumno ſæpiſſime motam eſſe probari poſſit.

§. XXIX.

Tandem etiam ſuos effectus terræ motus edere, per multa jam ſecula obſervatum eſt, variique ab Authoribus recenſentur, quorum præcipui ſunt: 1. Si ædificia concuſſa corruant. 2. Si ſitus locorum, aut dextra cum ſiniſtris commutantur. 3. Si tecta arietare videntur. 4. Si terra ſubſidit, montesque ac civitates hiatu abſorbentur. 5. Si hiatus relinquatur, & ædificia inclinant. 6. Si colles, montes & novæ inſulæ

adſur-

adſurgunt. 7. Si fluminum aquæ abſorbentur. Contra. 8. Si fontes & fluvii novi erumpunt, item, ſi alii alveum mutant. Tandem (qui peſſimus eſt) ſi peſtilentia exoriatur. Hanc enim omnium fere terræ motuum ſobolem eſſe exemplis ſatis probari poteſt. *Nec mirum eſt*, inquit, Sen. l. c. *multa enim mortifera in alto latent.* Singulorum effectuum rationes & exempla vid. apud *Frommond.* Art. VII. *Senec. Conimbr. Ariſtot. Plin.* ll. cc. it. *Honor. Fabri* l. c. prop. 24. Quibus addi poteſt ex Obſervationibus *Franciſci Travigini* gyri terræ diurni judicium, dum in terræ motu Raguſiano præter lateralem terræ vibrationem etiam motum ab occidente ad orientem obſervaſſe ſibi viſus fuit. Videatur *Phyſica* ejus hac de re *Disquiſitio*, quæ Venetiis prodiit 1673.

SECTIO III.

§. I.

Nunc videamus, an iſta, quæ de terræ motu in communi diximus, ad hunc præſentem etiam quadrent, nec ne? Ubi ante omnia in naturam ſoli Judaici, num etiam ejusmodi ſpiritus quaſſatores intra ſua viſcera alat, inquirendum eſt. Equidem negare non poſſumus, Paleſtinam totam maris alveo eſſe conjunctam, unde aquæ fluentes interioribus iſtius ſoli facile ſe inſinuare poſſent. Præterea notum eſt, totam terram ſanctam (& ſic quoque Judæam) eſſe montoſam, unde non mirum eſſet, ſi intra montium gibbos halitus alat, validiſſimosque terræ motus ſubeat. An vero & ſolum Hieroſolymitanum ita

ſe habuerit, non ſatis certo dici poteſt, cum in meditullio Palæſtinæ, atque ita ſatis procul a mari, ſita fuerit. Interim cum de natura ſoli iſtius nobis non ſatis conſtet, atque an intra ſe fornices & ſpiritus quaſſatores contineat, non certe dici poſſit, (quod & de aliis regionibus oppido fatemur, nemo enim quantitatem fornicum ſubterraneorum, neque qualitatem halituum determinare poteſt) etiam de eodem argumentari illicitum erit.

§. II.

Vehementiſſimum autem, imo toti Orbi communem fuiſſe iſtum terræ motum facilius aſſeri poteſt. Non enim absque ratione Amanuenſis Sacer uſus eſt vocabulo generali ἡ γῆ. Quod vocabulum cum alio nomine conſtructum, aut pronomini demonſtrativo poſitum ſignificat certam terræ plagam, aut regionem, imo & urbem. Vid. *Matth.* 2, *verſ.* 6. *&* 21. *Joh.* 3, 21. *&c.* Econtrario glorioſiſſimus Salvator *Matth.* 24, 30. *&* 35. de interitu hujus univerſi Judæis prædicans, eadem voce generali utitur, ad indicandum, non ſoli terræ Judaicæ, ſed omnibus omnino terræ regionibus illam ruinam æqualiter ſuperventuram eſſe. Et quemadmodum tenebræ, quæ paulo ante ingruerant, totum occupavere orbem, ita forſan a vero alienum non erit, ſi quis dixerit, hunc terræ motum fuiſſe univerſalem. Si itaque hic terræ motus univerſalis fuit, facile colligi poterit, iſtum nullæ cauſæ naturali, ſed agenti cuidam ſupernaturali, natales debuiſſe. Et quamvis Philoſophi ob variorum locorum varios ſitus, qualitates, tempora &c. certam ac definitam quantitatem terræ motibus non adſignent,

ſignent, in eo tamen omnes conſentiunt, uno eodemque motu totum terræ orbem ſimul quaſſari non poſſe. Uti ſupra Sect. II. §. 27. oſtendimus.

§. III.

Accedit quoque & hoc, quod exiguo admodum tempore duraverit. Refert enim *S. Matth. c. 28. v. 2.* biduo nondum præterlapſo alium terræ motum, & quidem magnum, iſtum ſubſecutum fuiſſe. Aſt vero uno ore docent Philoſophi, quod unicus terræ motus, & in ſolo duro ac petroſo (quale Judaicum erat) ortus, brevi non deſinat; aut, quamvis deſinat, per intervalla tamen redeat. Ita enim ſcribit *Ariſtot. l. c.* Cum autem validus extiterit terræ motus, nec illico, nec funditus quatere terram deſinit, quinimo non ante 40. dies ſiſtitur. Plerumque & tardius, utpote cum quidam annuo & biennii ſpatio circa eadem loca vigeat duretque. Hinc per ſe liquet, terram tam brevi tempore commotam ad priſtinum ſtatum redire non potuiſſe, ut novæ ſtatim cameræ præparari, atque in iisdem halitus denuo colligi potuerint. Taceo, quod ne ullus quidem Scriptor de talismodi exemplo mentionem faciat.

§. IV.

Signa quoque aut præſagia iſtum præceſſiſſe neque textus Sacer neque alius Scriptor perhibet. Si itaque (ſicut ſupra Sect. II. §. 29. diximus) terræ motus ſemper quædam indicia anteire ſolent, quæ tam intra terram, (ut, quando aqua puteana ſapore Sulphureo tingitur) quam extra terram, ut aëris ſerenitas & intempeſtivitas, obſervantur, itidem ex naturalium numero hunc merito excludimus.

§. V.

Confirmamur in noſtra ſententia, ſi hujus terræ motus effectus, quos Evangeliſta Mattheus recenſet, conſideramus. Sunt vero illi: ſciſſio Petrarum, & apertio ſepulchrorum. Non negamus cauſam huic ſciſſuræ petrarum dediſſe, cum vero non omnis terræ motus duriſſimas Petras diſcindat, ac diſſilire faciat, merito pro peculiari miraculo id habetur. Qui Hieroſolimis fuerunt, & ipſi coram petras hasce intuiti ſunt, teſtantur, ſciſſionem illam adhuc hodie oculis obviam eſſe, adeoque terribilem, ut horrorem intuentibus incutiat. *Hieronymus* dicit in Evangelio Nazaræorum legi: quod ſuperliminare templi infinitæ magnitudinis in hac ſciſſione petrarum fuerit fractum & diviſum. Alii ſcribunt, rupem montis Calvariæ, in qua fixæ fuerunt tres cruces, eo modo ſciſſam eſſe, ut inter Chriſti & impii latronis crucem diviſio interjecta ſit, latronem a Domino diviſum eſſe ſignificans, referente B. *Gerhardo in Harm. Evang.* Cap. CCIII. p. m. 2040. Par ratio dari poteſt de ſepulchrorum apertione. Denique ſi fines hujus terræ motus, quos Venerandi Theologi commemorarunt, attendimus profecto non φυσικὸν ſed θεῖον, obſervabimus. Docent enim, Deum præternaturali hac terræ concuſſione I. iram ſuam teſtari voluiſſe. II. Fuiſſe argumentum Innocentiæ & Majeſtatis Chriſti. III. Indicium pugnæ inter Chriſtum & Satanam, & IV. Propagationis Evangelii per univerſum terrarum orbem. V. Spiritualis liberationis filiorum Dei ex Ægypto Infernali per Chriſti mortem factæ. Conf. *B. Gerhard. l. c.* Non abludit ab his *Jerem. Drexelius* Tom. III. de Chriſto moriente part. II. c. 11. p. 386. dum dicit: 1. patrato ſcelere tam abominando dignos fuiſſe homines vel terra dehiſcente abſorberi, vel ædificiorum muris ſepeliri. 2. Adventum Numinis imo præſentiam his terræ tremoribus fuiſſe ſignificatam. 3. Novam legem fuiſſe latam, quam acceptura terra tremuit. Primum graphice quoque urget *Chryſoſtomus* noſter Hom. 89. in Matth. c. 27. *Lapides ſcinduntur, & terra concutitur, ut hinc percipi poſſet, illos quoque facile dirumpere potuiſſe. Nam qui lapides ſcidit, qui terrarum orbem tenebris obduxit, multo magis illos ſi voluiſſet, perdere potuiſſet: verum noluit, ſed vires ſuas in elementis oſtendens, illos ex clementia ſalvare volebat: Sed non fuerunt illi remiſſiores.* Ex quibus omnibus patet, quod oſtendendum erat, cauſam potius ſupernaturalem, quam naturalem, agnoſcere hunc tempore Paſſionis Chriſti exortum vehementiſſimum terræ motum.

)o( )o( )o(